

Hand-out bij de workshop

Vertegenwoordiging van de cliënt in het kader van de Wet zorg en dwang

Deze workshop richt zich op twee belangrijke rechten van cliënten: het recht op zeggenschap, en het recht op vertegenwoordiging. In de workshop bekijken we die twee rechten in het kader van de Wet zorg en dwang en wat die rechten betekenen voor de taak en verantwoordelijkheid van de vertegenwoordiger en zorgprofessionals rond de cliënt. Vragen die aan de orde komen zijn: wat zegt de Wzd over de rol van de vertegenwoordiger? Wat verandert er? Wat zijn de raakvlakken tussen de vertegenwoordiger en de cliëntenvertrouwenspersoon?

Het recht op zeggenschap

Iedereen van boven de 18 heeft recht op zeggenschap en het recht om invulling te geven aan zijn eigen leven, zoals vastgelegd in de Grondwet als zelfbeschikkingsrecht. Dat geldt in beginsel ook voor mensen met een verstandelijke beperking en mensen met dementie. Iedereen mag zelf zijn of haar keuzes maken. Grote keuzes, kleine keuzes, verstandig, dom, goed of fout.

Daarbij gaat het ook over keuzes over de zorg die de cliënt wordt verleend. Bij keuzes over de zorg- en dienstverlening die aan de cliënt wordt verleend hebben cliënten vanaf 16 jaar dat recht op zeggenschap al.

De Wet zorg en dwang (Wzd) heeft dat recht op zeggenschap ook als uitgangspunt. De cliënt beslist zelf over de zorg die hem wordt verleend. Zorg kan niet worden aangeboden tegen de wens van de cliënt tenzij het in de wet omschreven stappenplan is doorlopen. De cliënt is daarmee de gesprekspartner voor de zorgaanbieder, de cliënt voert zijn eigen regie en neemt dus zijn eigen beslissingen.

Voorwaarde daarvoor is wel dat de cliënt 16 jaar of ouder is en in staat is tot een redelijke waardering van zijn belangen ter zake. Ofwel, dat de cliënt wilsbekwaam is voor de beslissing over de zorg. Uitgangspunt is dat de cliënt wilsbekwaam is totdat het tegendeel wordt vastgesteld in een toetsing van wilsbekwaamheid. Is de cliënt wilsonbekwaam ter zake dan is de vertegenwoordiger de gesprekspartner van de zorgverlener

Zeggenschap van de cliënt jonger dan 16 jaar

Voor cliënten tot 12 jaar ligt de zeggenschap bij de ouders of de voogd. Formeel heeft een cliënt tot 12 jaar geen zeggenschap. Ouders of voogd beslissen over de zorg.

Cliënten tussen 12 en 16 jaar hebben de zeggenschap samen met hun ouders of voogd. Dat betekent dat de cliënt gezamenlijk met ouder/voogd tot een besluit over de zorg moet komen. Voor de cliënt geldt dan wel het uitgangspunt dat hij/zij wilsbekwaam moet zijn voor de betreffende keuze.

Wilsbekwaamheid

Wilsbekwaamheid betekent dat de cliënt in staat is om op basis van voldoende relevante informatie, afgestemd op zijn begripsvermogen, een beslissing te nemen over een bepaald onderwerp. Hij overziet de aard en de gevolgen van de beslissing.

Wilsbekwaamheid gaat dus niet over willen maar over kunnen.

Toetsing wilsbekwaamheid ter zake

Wilsonbekwaamheid dient per keuze te worden bepaald. Het proces van besluitvorming is bepalend voor de inschatting van wilsonbekwaamheid: Het begrijpen van de informatie en het toepassen van de voor- en nadelen in de eigen situatie. De Wzd legt de verantwoordelijkheid voor het beoordelen van wilsbekwaamheid bij een ter zake deskundige. Een arts als het gaat om medisch inhoudelijke zaken, een gedragskundige als het gaat om pedagogische maatregelen. Die deskundige kan niet de bij de zorg betrokken arts of gedragsdeskundige zijn.

De deskundige dient bij de toetsing van wilsbekwaamheid te overleggen met de wettelijk vertegenwoordiger voor hij een beslissing neemt. Het streven is om er samen uit te komen. Lukt dat niet, dan beslist de behandelend arts.

Voor die vaststelling zijn verschillende handreikingen ontwikkeld, o.a. door de KNMG. Daar zie je in de kern steeds de onderstaande 5 criteria terugkomen. Deze criteria zijn bedoeld om te toetsen of iemand wilsbekwaam is:

1. Het vermogen om een keuze uit te drukken. Verbaal of non-verbaal.
2. Het begrijpen van de informatie.
3. Het beseffen en waarderen van de betekenis van de informatie voor de eigen situatie.
4. Logisch redeneren en het betrekken van informatie in de overweging.
5. Eventuele psychische problematiek die interfereert met deze vaardigheden.

De uiteindelijke beslissing wordt door de zorgverantwoordelijke in het dossier vastgelegd en doorgegeven aan de Wzd-functionaris

Het recht op vertegenwoordiging

In de wetgeving worden mensen die onvoldoende hun eigen belangen kunnen behartigen, beschermd door het recht op vertegenwoordiging.

Daar waar de deskundige de cliënt wilsbekwaam acht voor de betreffende beslissing, krijgt de vertegenwoordiger alle rechten van de cliënt op gebied van informatie en zeggenschap rond deze beslissing. De vertegenwoordiger treedt op namens de cliënt.

De Wzd regelt dat een vertegenwoordiger nooit de stem van de cliënt van 12 jaar of ouder kan overrulen. Verzet van de cliënt tegen de voorgestelde zorg weegt altijd zwaarder. Ook als de cliënt ter zake wilsbekwaam is.

Wie is de vertegenwoordiger?

Het is belangrijk dat helder is wie er als vertegenwoordiger van de cliënt kan optreden. De Wzd vraagt een schriftelijke verklaring van de vertegenwoordiger van zijn bereidheid op te treden als vertegenwoordiger. Dit document wordt in het dossier van de cliënt bewaard.

Verschillende mensen kunnen optreden als vertegenwoordiger.

- De wettelijk vertegenwoordiger, dat is de door de rechter benoemde vertegenwoordiger, de mentor of de curator.
Als deze er niet is:
- De schriftelijk gemachtigde vertegenwoordiger, dat is degene die door de cliënt benoemd is als zijn vertegenwoordiger.
Als deze er niet is of niet optreedt:
- De echtgenoot, geregistreerd partner of andere levensgezel van de cliënt.
Als deze er niet is of niet optreedt:
- De ouder, broer, zus, kind, grootouder of kleinkind van de cliënt.

Indien er geen vertegenwoordiger is, vraagt de zorgaanbieder bij de rechter een mentor aan voor de cliënt. Natuurlijk gebeurt dit zo mogelijk in nauw overleg met de cliënt.

De Wzd regelt dat de wettelijk vertegenwoordiger, de mentor of curator, altijd wordt betrokken bij het beoordelen van de wilsbekwaamheid van de cliënt inzake de voorgestelde zorg en bij een situatie waar onvrijwillige zorg aan de orde is. De ter zake wilsbekwame cliënt is de gesprekspartner van de zorgverlener, ook als hij een mentor of curator heeft. Beslissingen worden dan zoveel mogelijk in overleg met de wettelijk vertegenwoordiger genomen maar deze kan nooit de stem van de cliënt overrulen.

Goed vertegenwoordiger

De wet geeft aan dat de vertegenwoordiger zich moet opstellen als een goed vertegenwoordiger en de cliënt zoveel mogelijk bij de vervulling van zijn taak betrekken. De definitie van een goed vertegenwoordiger is niet in de wet omschreven.

In de praktijk is er breed draagvlak voor onderstaande uitwerking:

- geef de cliënt, binnen diens mogelijkheden, zoveel mogelijk ruimte om zelf te beslissen;
- ondersteun de cliënt bij het nemen van weloverwogen beslissingen;
- respecteer de besluiten van de cliënt;
- betrek de cliënt zoveel mogelijk bij de besluitvorming;
- beslis namens de cliënt zoveel mogelijk in het verlengde van diens wensen;
- geef de cliënt informatie over dat wat voor de cliënt beslist wordt.

De hulpverlener heeft op grond van het 'goed hulpverlenerschap' de mogelijkheid een besluit van de vertegenwoordiger te overrulen als hij/zij zich niet opstelt als goed vertegenwoordiger. Met andere woorden, het belang van de cliënt weegt zwaarder dan het recht van de vertegenwoordiger. Natuurlijk gaat hier een overleg met de vertegenwoordiger aan vooraf en wordt dat besluit zeer zorgvuldig genomen.

De rechten van de vertegenwoordiger

De Wzd regelt een aantal duidelijke rechten van de vertegenwoordiger. Een aantal daarvan zijn alleen van toepassing voor de vertegenwoordiger van de terzake wilsonbekwame cliënt.

- De vertegenwoordiger heeft recht op informatie over:
 - de rechten en bevoegdheden van vertegenwoordigers op grond van de Wzd;
 - de rechten van de cliënt op grond van de Wzd;
 - de klachtenregeling van de klachtencommissie Wzd;
 - wie de zorgverantwoordelijke is van de cliënt;
 - de huisregels;
 - de cliëntenvertrouwenspersoon.
- De vertegenwoordiger heeft recht op ondersteuning door de cliëntenvertrouwenspersoon (CVP) bij zaken of klachten die verband houden met onvrijwillige zorg.
- De vertegenwoordiger heeft het recht om een klacht in te dienen bij de klachtencommissie. En als de vertegenwoordiger het niet eens is met de uitspraak van de klachtencommissie of als de klachtencommissie niet tijdig beslist heeft, een verzoekschrift in te dienen bij de rechter ter verkrijging van een beslissing over de klacht. De CVP kan de vertegenwoordiger hierbij ondersteunen.
- De vertegenwoordiger heeft het recht om namens de terzake wilsonbekwame cliënt:
 - Inbreng te geven voor het zorgplan.
 - De voorkeuren en wensen van de cliënt kenbaar te maken.
 - Al dan niet toestemming geven om de contactgegevens van de cliënt en de vertegenwoordiger door te geven aan de CVP.
 - Daar waar de CVP is ingeschakeld, al dan niet toestemming geven voordat de CVP informatie krijgt over de cliënt.
 - Al dan niet in te stemmen met het zorgplan.
 - Gehoord te worden bij de evaluatie van het zorgplan van de cliënt.
 - Deel te nemen aan het overleg over alternatieven voor onvrijwillige zorg
 - Deel te nemen aan het overleg over het opnemen van onvrijwillige zorg in het zorgplan;
 - Geïnformeerd te worden over het overleg met een extern deskkundige als het niet lukt de onvrijwillige zorg binnen de gestelde termijn af te bouwen.
 - Geïnformeerd te worden voordat onvrijwillige zorg voor de eerste keer wordt verleend.

- Daar waar de vertegenwoordiger het niet eens is met het oordeel van de hulpverlener over de wilsbekwaamheid van de cliënt, heeft de vertegenwoordiger het recht hierover een klacht in te dienen bij de klachtencommissie Wzd.
- De vertegenwoordiger heeft recht op afschriften van:
 - de beschikking inzake een inbewaringstelling;
 - de beschikking inzake een rechtelijke machtiging;
 - de beschikking inzake een voorwaardelijke machtiging en een machtiging tot voortzetting van de inbewaringstelling;
 - de beslissing over verlof en/of ontslag van de cliënt uit de instelling;
 - de beslissing van de klachtencommissie (ook als de vertegenwoordiger niet de indiener is);
 - de beslissing van de rechter inzake een klacht (ook als de vertegenwoordiger niet de indiener is).
- Rond de (onvrijwillige) opname van de cliënt heeft de vertegenwoordiger de volgende rechten:
 - Aanvraag doen voor opname en verblijf van de cliënt in de instelling.
 - Geïnformeerd worden over de onvrijwillige opname van de cliënt.
 - (Zo mogelijk) de rechter, bij de weging van een RM, informeren over de situatie van de cliënt.
 - Zich verzetten tegen de opname.
- Rond verlof en ontslag van de onvrijwillig opgenomen cliënt heeft de vertegenwoordiger de volgende rechten:
 - Een verzoek tot verlof of ontslag voor de cliënt indienen.
 - Geïnformeerd worden over een verzoek tot verlof.
 - Overleg over een verzoek tot ontslag.
 - Tevoren geïnformeerd worden over het voorgenomen ontslag.
 - Geïnformeerd worden over de intrekking van het ontslag.
- Rond verlof en ontslag heeft de vertegenwoordiger, indien van toepassing, de plicht om de voorwaarden en beperkingen gekoppeld aan het verlof of ontslag, na te leven.